

Salariile minime: neconformitate și aplicarea legii în statele membre ale UE – raport comparativ

Introducere

În 2020, Parlamentul European a solicitat Comisia Europeană să realizeze un proiect-pilot privind „Rolul salariului minim în instituirea garanției universale pentru forța de muncă”. Eurofound a fost însărcinată cu punerea în aplicare a acestui proiect-pilot (2021-2023). Acest modul examinează neconformitatea cu legislația privind salariul minim și modul în care statele membre abordează aplicarea legii.

Mecanismele de stabilire a salariilor minime reprezintă un instrument puternic al pieței forței de muncă. Acestea sunt obligatorii, iar punerea lor în aplicare este larg răspândită în țările europene. Pentru a concepe și a urmări strategii și măsuri solide de respectare și implementare a salariilor minime, este important să se analizeze gradul și modelele de neconformitate cu cât de multe detalii permit datele disponibile. Acest lucru este relevant nu numai pentru îmbunătățirea eficacității, ci și pentru a face alegeri strategice în privința alocării resurselor publice disponibile. Măsurarea neconformității nu este ușoară și necesită utilizarea unor informații exacte despre venituri și nivelurile salariului minim, care adesea sunt dificil de obținut, deoarece, în țările în care salariile minime sunt stabilite prin negociere colectivă la nivel de sector, aceste informații sunt rareori disponibile sau pot fi dificil de obținut. Implementarea salariilor minime este esențială, iar înțelegerea modului în care aplicarea legii afectează conformitatea este crucială pentru elaborarea politicilor. Datele privind aplicarea legii și conformitatea sunt totuși insuficiente, iar comparația între țări este dificilă.

Contextul politicilor

- În UE, Parlamentul European și Consiliul European au adoptat Directiva privind salariile minime adecvate în Uniunea Europeană la 19 octombrie 2022.
- Din cele 27 de state membre, 22 au instituit salarii minime legale la nivel național, iar în celelalte se desfășoară negocieri la nivel de sector.
- Respectarea reglementărilor privind salariile minime este esențială pentru a garanta drepturile fundamentale ale lucrătorilor, protecția lor pe piața forței de muncă, condiții de concurență echitabile pentru întreprinderi și concurența loială.

- În 22 de state membre ale UE, implementarea salariilor minime este inclusă în reglementările generale pentru forța de muncă. Unele țări au reglementări sau proceduri specifice pentru industriile/sectoarele, regiunile sau lucrătorii care prezintă sau se preconizează că vor prezenta o incidență mai mare a neconformității.

Principalele constatări

- Nivelurile estimate de neconformitate cu legislația privind salariul minim depind categoric de sursa datelor. Estimările privind neconformitatea trebuie considerate aproximări, nu cifre exacte. Atunci când se utilizează ancheta asupra structurii câștigurilor salariale, care acoperă doar firmele mai mari și utilizează informațiile despre venituri raportate de angajatori, nivelurile de neconformitate tind să fie, în general, destul de scăzute. Atunci când se utilizează statisticile UE referitoare la venit și la condițiile de viață, care acoperă întreaga populație în vârstă de muncă și în care lucrătorii își raportează propriile venituri, nivelurile de neconformitate tind să fie mai ridicate.
- Neconformitatea este corelată pozitiv cu indicele Kaitz (raportul dintre salariul minim și salariul mediu/median), ceea ce sugerează că aceasta este mai ridicată atunci când salariul minim este mai mare.
- Potrivit ambelor anchete, ratele de neconformitate sunt mai ridicate decât nivelul median în Cipru, Danemarca, Estonia, Franța, Germania, Ungaria, Luxemburg și Spania. Ratele de neconformitate sunt în mod constant mai scăzute decât nivelul median în Belgia, Bulgaria, Croația, Finlanda, Letonia, Malta, Polonia, Portugalia și Slovacia.
- Lucrătorii remunerați cu salarii mai mici decât salariul minim sunt în general mai tineri, au un nivel de educație mai scăzut și este mai probabil să fie femei, cu contracte individuale de muncă pe durată determinată sau cu contracte de muncă cu timp parțial, și sunt angajați de firme mai mici. Sectoarele serviciilor sunt în general mai afectate de acest fenomen decât industria prelucrătoare.

- Neconformitatea este mult mai frecventă în rândul angajaților care au un timp de lucru mai scurt, ceea ce ar putea reflecta un nivel scăzut de legătură cu piața forței de muncă. De asemenea, neconformitatea este mai ridicată atunci când este estimată utilizând salariul pe oră în locul salariului pe lună. Explicația ar putea fi că, deși unii angajatori respectă salariile minime lunare, își pot obliga angajații să lucreze mai multe ore decât cele prevăzute în contractele lor, deci nu respectă salariile minime orare.
- În majoritatea țărilor, instituțiile cu responsabilități generale de aplicare a legislației muncii și care se ocupă de întregul spectru al legislației muncii asigură implementarea salariilor minime.
- Inspectoratele de muncă sunt instituțiile principale implicate în implementarea salariului minim în 19 țări, împreună – în grade și modalități diferite – cu instanțele pentru litigii de muncă, precum și cu autoritățile fiscale și cu autoritățile de asigurări sociale. Trei țări au mai multe instituții direct responsabile pentru implementarea salariilor minime.
- Partenerii sociali joacă un rol-cheie în aplicarea reglementărilor privind salariile minime. În țările nordice, aceștia au un rol de inspecție directă, pentru a asigura aplicarea contractelor colective de muncă. În celelalte state membre, oferă adesea îndrumări și sprijin lucrătorilor și angajatorilor, având roluri în soluționarea litigiilor și elaborarea politicilor.
- Strategiile de implementare a salariilor minime se bazează tot mai mult pe un echilibru între descurajare și prevenire. De asemenea, se acordă tot mai multă atenție rolului consultativ, de îndrumare și informativ al inspectoratelor, precum și utilizării stimulentei pentru angajatori, a campaniilor de informare și de sensibilizare și a schimbului de date.
- În ultimul deceniu, mai multe state membre au introdus reforme majore ale sistemelor de aplicare a legii și ale reglementărilor: modificarea reglementărilor privind implementarea; reformarea inspectoratelor de muncă; modificarea tipului și a intensității sancțiunilor și a accesului la informații și a schimbului de date privind neconformitatea; precum și crearea unor grupuri/comisii competente pentru implementarea salariilor minime.
- Un set de mecanisme – schimbul de informații și coordonarea cu părțile interesate relevante, utilizarea denunțării și dezaprobării publice, utilizarea răspunderii în lanț, capacitatea lucrătorilor – sunt eficiente în contexte caracterizate de sectoare economice expuse unor riscuri mari, de proceduri birocratice complexe și de resurse umane limitate. De asemenea, o abordare globală care combină măsuri de descurajare și de prevenire, un domeniu de aplicare extins al răspunderii în lanț în materie de subcontractare și o cultură preexistentă a parteneriatului influențează modul în care autoritățile acționează și obțin rezultate.
- În absența unor sisteme specifice pentru aplicarea salariilor minime în majoritatea țărilor, inspectoratele de muncă utilizează din ce în ce mai mult strategii indirecte care măresc probabilitatea de conformare. Procedând astfel, acestea urmăresc să sprijine trei grupuri principale în timpul procesului: lucrătorii, angajatorii și autoritățile. S-a demonstrat că o combinație de inițiative necoercitive și de măsuri mai aspre crește eficiența acțiunilor inspectoratelor atunci când asigură respectarea salariilor minime.

Indicatori pentru elaborarea politicilor

- Cuantificarea neconformității este o sarcină dificilă, care depinde categoric de calitatea și caracteristicile datelor utilizate. Pentru a ne îmbunătăți cunoștințele despre acest fenomen, ar trebui să se pună la dispoziția cercetătorilor surse de date armonizate, cuprinzătoare și exacte despre veniturile de la nivelul UE. Ar trebui depuse eforturi și pentru obținerea unor informații de mai bună calitate despre salariile minime legale stabilite prin negociere colectivă, care sunt stabilite de obicei la nivel de sector de către sindicate și asociațiile angajatorilor. În general, aceste informații lipsesc și nu sunt ușor de accesat.
- În ultimii ani, dereglementarea pieței forței de muncă și noile forme de muncă au făcut ca identificarea neconformității și aplicarea legii să fie mai complexe decât în trecut. Ar trebui să se acorde mai multă atenție utilizării mineritului datelor, furnizării de îndrumări pentru lucrători și angajatori, precum și consolidării cooperării cu partenerii sociali și cu alte instituții în activitățile de aplicare a legii.
- Deși pachetele financiare pentru instituțiile de aplicare a legii au crescut în ultimul deceniu în multe state membre, iar numărul inspectorilor a crescut în jumătate din țările pentru care sunt disponibile date, resursele sunt în continuare doar parțial adecvate pentru a asigura activități eficiente de aplicare a legii în multe țări. Este nevoie de mai multe resurse financiare și de un personal instruit mai numeros pentru a îmbunătăți capacitatea inspectoratelor de muncă de a răspunde tendințelor și riscurilor recente de pe piața muncii.
- Cooperarea cu partenerii sociali și cu alte instituții în activitățile de aplicare a legii îmbunătățește capacitatea de a ajunge la cei care rămân în afara inspecțiilor convenționale și de a face schimb de informații despre conformitate. Cooperarea și învățarea reciprocă între instituțiile de aplicare a legii și partenerii sociali la nivelul UE ar trebui consolidate.
- Măsurile de descurajare și de prevenire se completează reciproc și ar trebui adoptate împreună, pentru a asigura strategii eficiente de aplicare a legii. În unele țări ar trebui să se acorde mai multă atenție și protecției lucrătorilor împotriva tratamentului nefavorabil ca urmare a depunerii unei plângeri.
- Este esențială evaluarea intervențiilor naționale care abordează direct și/sau indirect respectarea salariilor minime. Aceasta trebuie să se bazeze pe o colectare a datelor mai structurată și oficializată.

Informații suplimentare

Raportul intitulat *Minimum wages: Non-compliance and enforcement across EU Member States – Comparative report* (Salariile minime: neconformitate și aplicarea legii în statele membre ale UE – raport comparativ) este disponibil la adresa <https://eurofound.link/ef23059>

Director de cercetare: Carlos Vacas-Soriano

information@eurofound.europa.eu